

dividuellet indgreb, der må ligestilles med et forbud.

Om afslaget udløser krav på erstatning efter grundlovens § 73, må tillige afhænge af forbindelsen mellem grusgravningen og de vandindvindingsmæssige interesser, som afslaget tilgodeså . . . Højesteret finder det på denne baggrund ikke sandsynliggjort, at råstofindvindingen i væsentligt omfang havde medvirket til den konstaterede forurening af grundvandet med jern og sulfat. Det må herefter tillægges afgørende betydning, om fortsat råstofindvinding ville indebære en nærliggende fare for forurening af vandforsyningen, jf. herved også bestemmelsen i den dagældende miljøbeskyttelseslovs § 14, stk. 2, 2. pkt., om erstatning i anledning af forbud til forebyggelse af fare for forurening af vandindvindingsanlæg (den gældende lovs § 63, 2. pkt.) og forarbejderne til denne bestemmelse . . . Efter det foreliggende er en sådan nærliggende fare ikke sandsynliggjort.«

5. Vurdering

5.1. Problemafgrænsning

Lovforelagets § 1, nr. 3, bemyndiger miljø- og energiministeren til at fastsætte regler om, hvilken mængde husdyrgødning en landmand må udbringe på sine landbrugsarealer.

Fastsættelse af sådanne regler (harmonikrav) udgør efter Justitsministeriets opfattelse indgreb i en rettilighed (råden over fast ejendom), der er beskyttet efter grundlovens § 73, se hertil pkt. 4.2 ovenfor.

I bemærkningerne til lovforslaget redegøres for, på hvilken måde bemyndigelsen i lovforslagets § 1, nr. 3, vil blive udnyttet, jf. herom pkt. 3.1 ovenfor. Miljø- og Energiministeriet giver i den forbindelse udtryk for, at de påtænkte ændringer i harmonikravene ikke vil have karakter af ekspropriation, jf. pkt. 3.3 ovenfor.

Bestemmelsen i lovforelagets § 1, nr. 3, må herefter forstås således, at der ikke er hjemmel til ekspropriation. Hvis de nye administrativt fastsatte harmonikrav har karakter af ekspropriation, betyder det derfor, at de er ugyldige. Det gælder, uanset om der betales erstatning herfor, jf. pkt. 4.1 ovenfor.

Spørgsmålet er på denne baggrund, om der er grundlag for Miljø- og Energiministeriets opfattelse om, at de påtænkte ændringer af harmoni-

kravene kan gennemføres som almindelig erstatningsfri regulering.

Dette spørgsmål vurderes i det følgende.

5.2. Er der tale om ekspropriation?

De påtænkte ændringer af harmonikravene har generel karakter, idet de berører alle landbrug.

Fremrykningen af tidspunktet for justering af harmonikravene vedrørende kvægbrug (fra december 1999 til december 1998) og for andre husdyrbrug (fra december 2003 til december 2002) anses nødvendig for at opfylde EU's nitratdirektiv. De nye harmonikrav indgår i øvrigt som et led i opfyldelsen af nitratdirektivet.

De nye harmonikrav vil varetage det saglige formål at beskytte vandløb, søer og havet samt grundvandet mod forurening, og kravene tager sigte på at reducere den udledning i naturen af kvælstof, som landbruget selv – ved brug af husdyrgødning – medvirker til.

Der overføres ikke ved ændringerne rettigheder fra landbruget til staten eller tredjemand. Der tilintetgøres heller ikke ejendomsret. Der er alene tale om vilkår for erhvervsudøvelsen (landbrugsdrift). Lovgivningsmagten har vid adgang til – som led i erstatningsfri regulering af ejendomsrettens grænser – at fastsætte sådanne vilkår, jf. herved pkt. 4.3.3 ovenfor.

Sådanne miljømæssigt begrundede krav til erhvervsudøvelsen og ændringer heri er i øvrigt påregnelige. Det bemærkes herved, at der siden 1986 har været harmonikrav vedrørende husdyrgødning, jf. pkt. 2.2 ovenfor. Som anført i pkt. 4.3.2 antager Bent Christensen og Henrik Zahle, at de nugældende harmonikrav i husdyrgødningsbekendtgørelsen ikke udgør ekspropriation.

De nye harmonikrav vedrører den fremtidige brug af husdyrgødning. Ændringerne vil ikke blot omfatte landbrugsvirksomhed, der påbegyndes eller udvides efter de nye reglers ikrafttræden, men vil også berøre allerede etablerede landbrugs mulighed for at bringe husdyrgødning ud på deres marker i samme omfang som hidtil. Endvidere vil ændringerne indebære, at bl.a. svinebrug vil miste den mulighed for en øget udbringning af husdyrgødning, der følger af den gældende bekendtgørelses regler om ændring i beregningen af dyreenhed, jf. pkt. 2.1 sammenholdt med pkt. 3.2 ovenfor.

Ved vurderingen af betydningen af disse æn-